

رودها و تمدن

نویسنده و مترجم: عباس ابومحبوب

انسان رودها را مدتی پیش از ایجاد شهر کشف کرد. شکی نیست که گاهی رودها مصیبت‌هایی برای وی پیش آورده و حتی از مسافرتش جلوگیری می‌کرد.

در آغاز انسان از راه شنا و یا عبور از جاهای کم ژرفا که بعدها به نام گذار^۱ خوانده می‌شده خود را به سوی دیگر رود می‌رسانده است. اطراف چنین جاها، روستاهایی پدید آمدند که بعضی از آنها به شهرهایی تبدیل شدند. یک شهر مختم به کلمه^۲ فورد *Ford* در زبان انگلیسی علت پدید آمدن خود را در آن محل توضیح می‌دهد. بعضی از این گذارها پس از آبادی اطراف و سکونت مردم در آن ناحیه نام برده شده و حال آنکه گذارهای دیگر علت کاربرد خود را نشان می‌دهند مانند:

Bed ford- Bed's ford. Oxford- a ford for oxen.
Strat ford- a river crossing for a Roman road.

با این توضیحات می‌توان علت نامیدن شهرها را به این نام پیدا کرد. به مرور با گذشت زمان در کنار گذرگاهها پلهایی ساخته شدند که بعضی از قدیمی‌ترین آنها پلهای اسب بارکش به شمار می‌آمده و فقط برای عبور یک اسب بارکش (کالا)، و پلهای دیگر برای حمل گاریها و یا واگن‌های آسبی به قدر کافی عریض بودند. به علت کمی عبور و مرور پلهای نیاز به پهنای بیشتری نداشتند. امروزه پلهای قدیمی به صورت تنگه باریکی^۳ است که برای مواقع تراکم عبور و مرور و یا عبور و مرور فصلی تابستانی... دشواریهایی ایجاد می‌کنند مانند پل *St Ives* در *Huntingdon shir*^۴ این پل در ۱۴۲۵ تکمیل و تا اندازه‌ای در ۱۷۱۶ با بنای نمازخانه^۵ و اسکله^۶ شهری تجدید ساختمان شده است. بعضی از پلهای بر روی رودها و برخی بر روی ترعه‌ها بنا شده که بسیار جالبند و می‌توان آنها را تحت عناوین زیر طبقه‌بندی نمود:

طاقی^۶ و قوسی، تیری^۷، معلق^۸، قیانی^۹، بتونی و غیره^{۱۰} که اسکله، بعضی از آنها مانند اسکله^{۱۱} پل *St Ives* اکنون جهت

توقف قایق و بارگیری و باراندازی کشتیهای کوچک بکار می‌رود.

در گذشته اولین پل از این سو به آن سوی پل از بخش دریائی حدود کشتیرانی^{۱۱} را نشان می‌داد. البته کرافت^{۱۲} رودخانه‌ای می‌تواند دورتر حتی تا حدود کشتیرانی نامبرده حرکت کند.

بنابراین کاملاً^{۱۳} می‌توان فهمید که چرا شهرها در اطراف پلهای رشد می‌کردند، زیرا بارگیری و باراندازی کشتیها در نزدیک آنها انجام گرفته و شهر به صورت بازرگانی جلوه‌گر می‌شد.

اگر یکی از رودهای قدیمی را که از شهری می‌گذرد بررسی کنیم می‌توانیم آثار مشاغل قدیمی را در اطراف پل یا اسکله^{۱۴} شهری مشاهده کنیم مانند: انبارداری، گمرک خانه، مراکز ساخت و تعمیرات کشتی و قایق، مسافرخانه‌ها و مانند آنها. حتی ممکن است مسافرخانه‌های قدیمی نیز نزدیک پل محل تردد مسافران وجود داشته باشند. در بخش‌های دیگر که رود از شهر عبور می‌کند برای ارتباط دو سوی آن باید گذرگاهی^{۱۵} ساخت که پل بهترین نمونه^{۱۶} آن است و در این وضع گاهی به علل گوناگون از ساخت پل صرفنظر شده و ارتباط دو سو توسط قایق^{۱۷} انجام می‌گیرد. گرچه این گذرگاهها اکنون به مانند پیش از پیدایش وسائل موتوری اهمیت ندارند با وجود این، شماره‌ای چند از آنها هنوز باقی مانده که برای بررسی بسیار جالبند.

رودها را می‌توان از لحاظ بازرگانی و یا ایجاد گونه‌هایی از معیشت مورد بررسی قرار داد که در حالت اخیر باید گفت هنوز در اطراف بیشتر آنها نزارهایی وجود دارند که مردم مدت‌ها از پرندگان^{۱۸} و نی این گونه مراکز بهره‌برداری می‌کردند، علاوه بر آنها خواه ناخواه در اطراف رودها صنایعی بوجود می‌آیند.

از نیروی آب رود برای ایجاد الکتریسیته و از آب آن برای آبیاری کشتزارها بویژه در سرزمینهای خشک بهره‌برداری می‌شود. در بعضی نواحی خاورمیانه با حفر چاه و یا قنات آب را با دلو و سطل بالا آورده و آن را در جوئی که به منظور جریان آب کنده شده می‌ریزند و به این طریق آب را به نواحی تقریباً^{۱۹} دوردستی می‌رسانند. هنوز در روستاهای خاورمیانه نمونه‌ای از این وضع و همچنین آسیاب‌های آبی به چشم می‌خورند که علاقمندان می‌توانند به بررسی چنین روشهای قدیمی آبیاری و مقایسه^{۲۰} آنها با طرحهای جدید آن در استرالیا، جنوبی و کالیفرنیا بپردازند.

تمدنهای قدیمی در اطراف رودها

بسیاری از تمدنها در سرزمین واقع میان دجله و فرات گسترش یافتند مانند: سومر و بابل با شهرهایشان در اور *UR* و بابل. باغهای معلق بابل که یکی از عجایب هفتگانه جهان قدیم به شمار می‌رفت آب مورد نیاز خود را برای گیاهان و چمنزارها توسط عمل تلمبه‌زنی از رود فرات که از شهر عبور می‌کرده تأمین می‌نمود. آشور با پایتخت نینوا بالاتر از دجله بود.

تعدن مصر در امتداد کناره‌های نیل گسترش یافت. طغیان سالانه رود که به وسیله ذوب برفهای ارتفاعات اتیوپی تأمین می‌شده لایه‌ای از ته نشستهای حاصل‌خیز در اختیار روستائیان مصری قرار می‌داد. آب این رود اکنون به وسیله سد آسوان مورد بهره‌برداری فراوان قرار می‌گیرد.

باید در نظر داشت که همه این رودها مسیر بازرگانی و خرید و فروش را تشکیل می‌دادند. چنانکه قایقهای سدهای ۱۶ کالای بازرگانی را از روی رود دجله، قایقهای چوبی ۱۷ آنها را از روی نیل حمل می‌کردند.

در هند رود سند و گنگ از مراکز تمدن قدیم به شمار می‌آمدند. شهرهای قدیمی موهنجودارو (Mohenjo-daro) و هاراپا (Harappa) که بیش از ۴۵۰۰ سال سابقه دارند در اطراف رود سند از زیر خاک بیرون آورده شدند.

در چین مردم در امتداد رود هوانگهو (Hwang-Ho) یا رود زرد (Yellow River) جایگزین بودند. ته نشستهای زرد رنگ این رودها به نام سیلت (Silt) بارآوری شکفت انگیز به خاک عطا می‌کرد.

سرزمینهای مقدسی در امتداد رودها

یکی از رودهای مورد توجه در خاورمیانه رود اردن است که از فلسطین می‌گذرد. این رود مانند رودهای نامبرده بالا وسیع و

بزرگ نیست اما از نظر سابقه تاریخی مهم و در انجیل به نام رود مقدس از آن نام برده شده که حضرت مسیح خود و همچنین جان - باپتیست (John the Baptist) مردم را در آن غسل تعمید می‌دادند.

رود دیگر با جنبه مذهبی: گنگ (Ganges) یا رود مقدس هندی‌هاست که میلیونها نفر مردم را در بنارس (Benares) گردهم آورده است.

رودهای مرزی

بعضی از رودها مرزهای طبیعی کشورهای همسایه را تشکیل می‌دهند مثلاً "رود راین (Rhine) نقش عمده‌ای از این نظر در تاریخ آلمان و فرانسه و دیگر کشورها دارا بوده و بهترین سیر دفاعی رومی‌ها را در برابر قبیله‌های خارجی تشکیل می‌داد. این رود از میان سرزمینهای امپراطوری شارلمانی می‌گذشت و اهمیت بسیاری داشت که حتی در دوره معاصر نیز آن را حفظ کرده چنانکه اختلاف‌هایی میان فرانسه و آلمان در مورد مطالبه زمینهای اطراف خود بوجود آورده است. در امتداد رود مزبور دزهای بسیاری به وسیله نظارت کنندگانی که از عابران باج و خراج می‌گرفتند بنا شده بودند. چنین دزها در اطراف رودهای انگلستان نیز کم و بیش به چشم می‌خوردند.

در زمانهای قدیم رودهای پهن در مرزها، از نظر دفاعی بسیار

با ارزش بوده است زیرا بهتر از خندق می‌توانستند دفاع شهر را به عهده گیرند .
 بررسی مختصری در اطراف چنین رودها مانند : راین ، سن ، دانوب یا تایگز از این نظر مهم است .

نقش رودها در اکتشافات جغرافیائی

رودها نقش عمده‌ای در کشف اراضی و رسوخ به نقاط جدید داشته‌اند . بویژه زمانی که جنگلهای انبوه از مسافت جلوگیری می‌کرد ، از این راهها بهره‌برداری می‌شده است ، برخی از چنین رودها (سرچشمه و مصب) به وسیله کاشفانی نظیر لیونگستن Livingstone (رودهای زامبزی Zambezi ، لیمپوپو Limpopo) ، و مونگوپارک Mungo park (کاشف رود نیجر Niger) ، استانلی Stanley (کنگو Congo) ، کارتیر Cartier (سن لران) ، بروس Bruce (نیل) ، لاسال Lasalle (می‌سی‌سی‌پی) شناخته شدند .

در آمریکا رودها بزرگراههای حمل و نقل را تشکیل می‌دادند که کم‌کم شهرهائی در امتداد آنها که مجهز به کشتیهای بخاری بوده پدید آمدند . رودهای بزرگ آمریکا مانند هودسن Hudson و می‌سی‌سی‌پی زمینه را برای کشتیهای که با نیروی موتور بخار کشیده می‌شد ، آماده کردند . در روی می‌سی‌سی‌پی کشتیهای بخاری با دو دودکش بلند و چرخهای پره‌دار عظیم حرکت می‌کرد و حتی در سرعت به رقابت می‌پرداختند چنانکه مسابقه معروف کشتیهای بخاری Robt E. Lee و Natches سال ۱۸۷۰ از نیوارلثان New Orleans به سنت لوئیس St Louis یک فاصله ۱۲۱۰ مایلی نشانه این رقابت است که در دهه ۱۸۳۰ به مرحله جنون کشیده شد . میدان این رقابت در پائین رود می‌سی‌سی‌پی بوده است در این مسابقه بعضی از کشتیهای مزبور به علت بالا رفتن بسیار زیاد درجه بخار می‌ترکیدند . برخی گرفتار تصادفات شده و حتی عده‌ای رقبای خود را از زندگی محروم می‌کردند . سوخت آنها عموماً از چوب تأمین می‌شده و در نتیجه شعله‌ها از دودکش زبانه می‌کشیدند . کم‌کم آن وضع در آنجا از میان رفته و کشتیهای بخاری و رود می‌سی‌سی‌پی ۱۸ موجد بخش مهمی از تصنیفها و سرودها و اشعار ادبیات آمریکا شدند . در اغلب کشورهای جهان رودها حتی در فرهنگ کشور مؤثر بوده و افسانه‌ها و تصنیفها و فلکلورهای ۱۹ بوجود آوردند مانند : افسانه‌های مربوط به رود راین که اپرای واگنر ۲۰ را تشکیل می‌دهند و تصنیفهای قایقرانان ولگا ، و تصنیفهای مربوط به رود تایگز به نام Old Father Thames . و کلابد به نام Song of the Clyde و همچنین رودهای خیالی میتولوژی یونانی‌ها و غیره .

بنابراین بسیاری از رودها در گذشته به رشد تمدن و شادمانی انسان کمک کرده و گونه و ویژه‌ای از فرهنگ را سبب شدند .

یادداشتها

1- Ford.

2- Bottle - neck.

۳- همچنین Hunts هم خوانده می‌شود که یکی از استانهای پیشین خاور مرکز انگلستان که اکنون شامل Huntingdon و Peter borough است به وسعت ۱۰۰ مایل مربع . مرکز استان Huntingdon - Godmanchester است .

4- Chapel.

5- Quay.

6- Arch.

7- Girder, Beam.

8- Suspension.

9- Cantilever.

۰- مانند :

Swing , Bascule , Fortified , Transporter , Tubular.

11- The head of navigation.

12- River craft.

13- Ferry.

14- Ferry Boat.

۱۵- مانند اطراف جزیره میان پسته در مقابل بندر انزلی که نیزار و مرکز مرغابی است .

16- Guffas یا Basket.

17- Wooden boats.

۱۸- موضوع Ben in Tom Sawyer که خود را مانند رود بزرگ می‌سی‌سی‌پی تصور می‌کرد .

۱۹- آواز و تصنیف مربوط به سفید رود به نام صفای سفید رود در گیلان .

20- Wagnes's opera.

